

Meško, Marek

[Agapitos, Panagiotis. Ebenová loutna]

Neograeca Bohemica. 2017, vol. 17, iss. [1], pp. 100-102

ISBN 978-80-270-4021-6

ISSN 1803-6414

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/142048>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

**Panagiotis Agapitos. Ebenová loutna. Překlad Markéta Kulhánková.
Praha: Vyšehrad, 2016, 277 s. ISBN 978-80-7429-308-5.**

Marek Meško

Od roku 2003 začala v Grécku vychádzať séria historických detektívnych románov z prostredia Byzantskej ríše od profesora byzantskej literatúry pôsobiaceho na Cyperskej univerzite v Nikózii Panagiotisa Agapitosa. K tomuto žánru ho priviedli diela holandského spisovateľa a orientalistu Roberta van Gulika, ktorý sa inšpiroval námetmi zo starovekej Číny. Prvým románom z tejto série bola *Ebenová lutna* publikovaná v roku 2003, ďalším *Medené oko* z roku 2006, a zatiaľ posledným je *Smaltová medúza*, ktorá vyšla v roku 2009. Ústrednú postavu s detektívnymi sklonmi predstavuje v týchto románoch diplomat a vysoký hodnostár cisárskeho dvora v Konštantínopole *protospatharios* Leon, dôverník samotného cisára Teofila (829–842). Tento hrdina sa však nechtiac zapletie do riešenia závažných zločinov, ktoré vďaka svojmu silnému zmyslu pre spravodlivosť, chladnokrvnému uvažovaniu a vynikajúcej znalosti ľudských pováh vždy dovedie do úspešného konca. K atraktívnosti románov výrazne prispieva aj doteraz nie príliš známe a vďaka autorovým znalostiam byzantskej stredovekej literatúry a historických prameňov verne vykreslené prostredie Byzantskej ríše v priebehu 9. storočia.

Pre českú (a aj slovenskú) čitateľskú obec boli až donedávna tieto romány v dôsledku jazykovej bariéry neprístupné. Našťastie v minulom roku sa na preklad prvého románu celej série *Ebenová lutna* podujala Markéta Kulhánková a podľa všetkého má v pláne preložiť aj ďalšie dve Agapitosove diela. Vráťme sa však k románu *Ebenová lutna*. Dej románu sa odohráva v máji 832 v maloázijskom meste Kaisareia (dnes Kayseri v Turecku), kam hlavný hrdina prichádza na čele byzantského diplomatického posolstva smerujúceho na dvor arabského kalifa Al Mamúna do Bagdadu. Hodiny po príchode Leona do mesta sa v jeho nočných uliciach odohrá nečakaný vážny zločin, ktorého výsledkom je brutálna vražda mladej dievčiny z vyššie situovanej rodiny a jej pestúanky. Napriek naliehavosti svojho hlavného diplomatického posolania sa Leon ujme vyšetrovania tohto prípadu, ktorý sa pod vplyvom rôznych faktorov ešte viac skomplikuje, pričom do ohrozenia sa dostane aj život samotného *protospatharia*. Aby sa Leon vyhol obmedzeniam vyplývajúcim z jeho vysokého oficiálneho postavenia, pohybuje sa po nočných uliciach mesta v prestrojení za potulného speváka, a tak získava kľúčové informácie, ktoré mu napokon pomáhajú vyriešiť celý prípad. Nie je však neomylný a k správne mu riešeniu dospieva až po viacerých

nezdaroch, ku ktorým dôjde len preto, že v niektorých momentoch dovolil, aby jeho analytická myseľ podľahla návalu silných emócií.

Vzhľadom k množstvu zaujímavých opisov a rôznych situácií odohrávajúcich sa v rozmanitom prostredí (od oficiálnej atmosféry hostiny usporiadanej stratégom, resp. miestodržiteľom mesta a jeho okolia na počesť príchodu cisárskoho vyslanca, cez cirkevné prostredie jeho kostolov a kláštorov až po krčmy, nevestince a uličky chudobných mestských štvrtí) je aj jazyk diela veľmi pestrý a premenlivý. Vysoký štýl a oficiálna obradnosť predstaviteľov byzantského štátu a ortodoxnej cirkevnej hierarchie sa striedajú s ľudovejším a priamejším vyjadrovaním postáv pochádzajúcich z nižších vrstiev. V tomto Agapitosovom prístupe a bohatosti spočíva jeden z najpríťažlivejších prvkov románu. Je potrebné skonštatovať, že Markéta Kulhánková sa neľahkej práce preniesť túto mnohotvárnú rozmanitosť do českého jazyka zmocnila s veľkou erudíciou. Za snád' najvydarenejší osobne považujem preklad dialógu medzi Leonom a jeho priateľom arabským princom Al Mutasimom, ktorý prišiel do Kaisareie v prestrojení za potulného rozprávčára (na s. 224):

„Zašel jsi mnohem dál, než jsi měl.“

„Udělal jsem, o co jsi mě žádal.“

„Nežádal jsem, abys vzal spravedlnost do svých rukou.“

„V dopise jsi mi psal něco jiného.“

„Rozhodně jsem ti nepsal, abys zavraždil dva lidi.“

„No jistě, jako vždy slovíčkařící protospatharios.“

„Utahuješ si ze mě?“

Podobne pôsobivo a sviežo sú preložené aj dialógy medzi milencami *drungariom* Petronom a Sofiou.

Množstvo úrovní gréckeho jazyka od najnižšieho štýlu až po ten najvyšší predstavuje veľkú prekladateľskú výzvu, najmä preto, že v českom jazyku pre tieto rôzne drobné nuansy často neexistuje odpovedajúci výraz. Z tohto uhla pohľadu je možné vnímať určité zjednodušenia, ku ktorým v preklade v porovnaní s originálom došlo. Románové postavy preto nakoniec nemajú oblečené chitóny, ale „kabátce“ (napríklad na s. 48, 56), a chitón baklažánovej farby je prezentovaný ako „tmavé purpurový“ (s. 56). Podobne grécky/byzantský názov používaný na pomenovanie Arabov (moslimov), Agarénci (synovia Hagar), je nahradený nášmu čitateľskému obecenstvu známejším výrazom „Saracéni“ (napríklad na s. 107), ktorý Byzantínci taktiež používali. Záverečné žalmy liturgie (*ta apolytikia*) sú preložené zjednodušene ako „zpeň“ (s. 258).

Občas však vďaka tomuto chvályhodnému prístupu vzniklo niekoľko menších historických terminologických a štylistických nepresností alebo anachronizmov, ktoré však nijakým spôsobom neznižujú vysokú úroveň celého prekladu. Takto sa napríklad voz, alebo kočiar vyslanca označuje anachronicky slovom „dostavník“ (na s. 7, 27). Ako ďalší príklad môže poslúžiť preklad byzantského termínu *amermoumnis* (*amir al muaminin* ‘vodca veriacich’) označujúceho kalifov v Bagdade termínom „emír“. Pritom emir je vlastne titul označujúci akéhokoľvek nižšie postaveného vládcu, a preto vyznieva v preklade románu pomerne zvláštne, ako keby byzantské diplomatické posolstvo nesmerovalo ku kalifovi, ale len k nejakému málo významnému emirovi. Podobne nelogicky vyznieva aj podľa môjho názoru zbytočné prílišné skrátenie obradného oslovenia účastníkov oficiálnej večere usporiadanej na počesť príchodu cisárskeho vyslanca. Tam, kde v origináli čítame „Pane protospatharie, vítej“ (*Ἀρχοντα πρωτοσπαθάριε, καλώς ὀρισες*), nájdeme len „Protospatharie, vítej“ (s. 120, a podobne aj na s. 121, 122, alebo 128). Je známe, že Byzantínci si veľmi zakladali na obradnej teatralnosti počas oficiálnych príležitostí, čo Agapitos veľmi vhodne zvýraznil a predviedol práve v tejto pasáži. Je preto škoda, že v preklade sa tento dôležitý rys byzantského života vyšších vrstiev trochu stráca.

Každopádne sa však jedná o veľmi kvalitný a vydarený preklad, ktorý poskytuje českým (a slovenským) čitateľom doposiaľ nedostupnú možnosť zoznámiť sa s historickým detektívnym románom zo zaujímavého a tajuplného orientálneho prostredia exotickej Byzancie. Pri tejto príležitosti nám už len zostáva vyjadriť prianie, aby sa Markéta Kulhánková v dohľadnej dobe podujala zrealizovať preklad ďalších dvoch skvelých Agapitosových románov.

Μαρία Οικονόμου. Κουπιά και φτερά. Ο μύθος της Οδύσσειας στη λογοτεχνία και στον κινηματογράφο του μοντερνισμού. Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη, 2016, 351 σελ. ISBN 978-960-504-156-4.

Nicole Votavová Sumelidisová

Όπως η Μαρία Οικονόμου, καθηγήτρια του Τμήματος Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου της Βιέννης, εξηγεί στο πρώτο κεφάλαιο της